

ФАМИЛНИТЕ ИМЕНА НА БЪЛГАРИТЕ, МОТИВИРАНИ ОТ ДОМСТИЦИРАН ЖИВОТИНСКИ ВИД

Марияна Карталова
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

BULGARIAN SURNAMES MOTIVATED BY A DOMESTICATED ANIMAL SPECIES

Mariyana Kartalova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The research object of this article falls within the sphere of anthroponymy. The article focuses on Bulgarian surnames motivated by a domesticated animal species. Over 270 surnames and their word forms are used for the purposes of this study, categorized into two main groups. Despite the detailed etymology of the motivating lexemes remaining outside the direct scope of the study, the surnames are accompanied by etymological notes, as well as the semantics of the dialectal word. This type of lexical units is highly indicative from the perspective of folk psychology as they reveal the Bulgarian mentality in previous eras, as well as the role of animal husbandry in their lifestyle and everyday life.

Key words: Bulgarian surnames, domesticated animal species, folk psychology, etymological notes

*В памет на проф. д-р Иван Чобанов –
Учителю, делото Ви живее в нас и чрез нас!
С признателност и дълбок поклон!*

Трикомпонентната система при именуването на българските граждани, състояща се от лично, бащино и фамилно име, е регламентирана със *Закон за имената на българските граждани*¹, обн. – ДВ,

¹ Вж. Закона за имената на българските граждани [Zakon za imenata na balgarskite grazhdani] <<https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2132289537/issue/1082>> (10.12.2023).

бр. 20 от 9.03.1990 година и отменен с § 1 от преходните и заключителните разпоредби на действащия в момента *Закон за гражданската регистрация*², обн. – ДВ, бр. 67 от 27.07.1999 г., където в **Глава втора. Гражданска регистрация в Република България, Раздел I. Общи положения** е упоменато:

Чл. 9. (Изм. – ДВ, бр. 96 от 2004 г.) (1) Името на български гражданин, роден на територията на Република България, се състои от собствено, бащино и фамилно име. Трите части на името се вписват в акта за раждане.

Тук бихме искали да уточним, че към цитирания по-горе чл. 9 поуместна и точна ни се струва употребата на „лично, бащино и фамилно име“, а не на „собствено, бащино и фамилно име“. Защото чрез съществителните собствени имена назоваваме конкретни лица, животни, обекти (реки, планини, държави, улици, пазари/тържища и пр.) и др., а личното име³ е *притежание* само на човека, то е част от именната система на гражданите (без значение дали именуването се осъществява по дву-, или по трикомпонентната именна система).

Необходимостта от появата на фамилни имена⁴, прозвища, презимена, родови имена сред населението е „обусловена от по-пълно разграничаване на членовете на отделни семейства и родове, на жителите в отделни населени места и в обществото [...]“ (Ковачев 1987: 154). Затова ФИ се присъединява последно към именната система на българите, за да се конкретизира лицето, да се внесе яснота и разпознаваемост на човека сред останалите представители на общността.

Обект на изследване в настоящия текст са фамилните имена на българите, които са мотивирани от доместициран животински вид, като в основата на фамилията по-скоро заляга не самото животно, а дейността (или занаятът), свързана с него. Смятаме, че именно във ФИ, въпреки че е най-късно появилото се в именната система⁵, се отразяват народопсихологията и манталитетът на конкретния етнос. А целите, които си поставяме в изследването, са: обособяване на ексцерпирани

² Вж. Закона за гражданската регистрация [Zakon za grazhdanskata registratsiya] <<https://lex.bg/laws/ldoc/2134673409>> (10.12.2023).

³ Нататък в текста също и ЛИ (лично име/лични имена).

⁴ В текста се използва и ФИ (фамилно име/фамилни имена).

⁵ В изследването си *Собствените имена в България. Изследвания, анализ, проблеми* Л. Димитрова-Тодорова отбелязва: „Фамилните имена възникват по време на Възраждането. През 19. в. фамилни имена са използвани предимно от представители на интелигенцията, търговците и занаятчиите. Едва след Освобождението на България фамилните имена навлизат и в живота на българските селяни“ (Димитрова-Тодорова 2011: 90).

фамилии в две окрупнени групи, мотивирани от доместицирани животински видове; анализиране на ФИ и какво *говорят* те за българското население от народопсихологична гледна точка; проследяване на това кои анималистични представители генерират повече ФИ и на какво се дължи този факт; представяне на свое и чуждо във фамилноименната система на българите и пр.

Отглеждането на домашните животни, както отбелязва Е. Цанева в *Българска етнография*, осигурява на българина „храна, кожи, вълна, костен материал за сечива. Според археологически данни най-значими за него в праисторическо време са говедото, свинята (чието отглеждане се свързва със заселването на траките), овцата и козата; последните се отглеждат на стада“ (Цанева 2000: 136).

За реализирането на поставените цели са ексцерпирани над 270 ФИ от лексикографски източници или от изследвания с прилежаща речникова част, като сред основните са: *Български именник* (Й. Заимов, 1994), *Речник на личните и фамилните имена у българите* (Ст. Илчев, 2012), *Българските фамилни имена – извор на минало и родолюбие. (Познания върху народопсихологията, която откриваме в нашите фамилни имена)* (К. Бакърджиева, 2004), *Български фамилни имена от турски, арабски и персийски произход* (Т. Расиев, 2008), *Необичайни български фамилни имена. Принос към националната езикова памет. Систематизация, произход, корени, съдържание, значение* (Н. Пенева, 2012) и др. Към общия брой на ФИ са включени и словоформите им.

Доместицираните животински видове и тяхното отглеждане са били неразделна част от живота на българина основно през изминалите векове, а в наши дни това се е съхранило предимно из селата. За добре развитото животновъдство по земите ни, а и земеделие, свидетелстват редица изследвания в сферата на българската етнография. Х. Вакарелски, например, отбелязва, че: „Сведенията за скотовъдството у българите в далечното минало са само речникови. От запазената терминология в тази област можем да заключим, че то е било доста добре развито през всички векове на българската история. В старобългарския език са налице много наименования на домашни животни, съоръжения и произведения, свързани с този поминък: овъца, овънъ, коъза, агна, гъръцъ, телла, телица, тельцъ, говадо, говадаръ, волъ, конъ, кобъла, свинина, прасла, жреба, жребъцъ, бравъ, кокошь, кокотъ, гъсь [...] Скотовъдството е органически свързано със земеделието главно поради необходимостта от тор за посевите“ (Вакарелски 2007: 119).

Обвързаността на българското население с животновъдството е рефлектирало и върху фамилноименната система. Това обяснява защо тези ФИ се отличават по фреквентност – след ФИ, образувани от лично име предимно на дядото или бащата (напр. ЛИ Ангел – ФИ Ангелов, ЛИ Иван – ФИ Иванов, ЛИ Васил – ФИ Василев, ЛИ Христо – ФИ Христов, ЛИ Димитър – ФИ Димитров⁶ и др.), следват фамилиите, които са мотивирани от професия/занаят, свързан с domestikираните животински видове (и като цяло с животните). Ексерпираниите фамилии, отговарящи на зададените критерии, са обособени в две тематични групи: I. ФИ, инспирирани от *названия на бозайници* (отглеждане, продажба и пр.); II. ФИ, мотивирани от *домашни птици* (отглеждане, продажба и пр.).

В словообразователен аспект няма особености при създаването на ФИ, тъй като се следва един и същи модел на изграждане: *мотивираща основа* (доместициран анималистичен компонент) + *суфикс* (най-често -ев, -ов или -ски) + *флексия* (-а за женските ФИ).

I. ФИ, инспирирани от *названия на бозайници* (вкл. и дейностите, свързани с тях: отглеждане, продажба, извеждане на паша и др.)

Биволàров, Биволàрски – в българския език навлиза от гр. βούβαλος (бивол) < лат. bŭbalus (бивол);

Бикàрски, Биков – още от стб. вѣкъ (бик) < звукоподражателно от ие. *bhŭkos;

Буалѝев, Волон – още от стб. волъ < от ие. *wol-u-s; навлиза в българския език от тур. boğali < boğa (бик); от *диал.* буалѝя (лице, което отглежда бикове)⁷;

Говедàров, Говедàрев, Говедàрски – още от стб. говадо (говедо) < ие. корен *gōi-;

Дàнаджиев, Данаджѝев – навлиза в българския език от тур. danacı < dana (теле до една година); от *диал.* данаджия (човек, който отглежда телета);

⁶ В подкрепа на казаното привеждаме и констатацията на Б. Парашкевов, който споделя: „Най-естествен източник на фамилни имена все пак са личните. Те ги предхождат и в даден момент, снабдени със съответното окончание, при второ или трето поколение на едно семейство могат да поемат тяхната функция“ (Парашкевов 2017: 38).

⁷ Семантиката на мотивиращата диалектна лексема е представена само към тези фамилии, за които считаме, че е по-малка вероятността да се знае от съвременното поколение, освен ако не са носители на съответния диалект.

Домузов, Домузчиев, Домусчиев, Домусчийски – мотивиращата лексема е с турски произход < тур. domuzçu (свинар) < domuz (свиня); от *диал.* домусчия (човек, който отглежда прасета);

Ешекчиев – навлиза в българския език от тур. eşekçi (магаретар) < eşek (магаре); от *остар. диал.* ешекчия (магаретар);

Зайчаров, Зайков, Зайцев – още от стб. зѣѣць (заек) < праслав. *zāje-сь;

Игърджиев, Игърджийски (вкл. *Айгъров, Айгърски*) – навлиза в българския език от тур. ağırcı < ağır (жребец); от *диал.* игърджия (човек, който отглежда селските айгъри⁸);

Катърджиев, Катърски, Катъров – навлиза в българския език от тур. katırcı < katır (катър, муле); от *диал.* катърджия (мулетар; човек, който отглежда мулета);

Кечеджиев, Кечелиев – навлиза в българския език от тур. keçişi < keçi (коза); от *диал.* кечеджия (козар);

Кобиларов – още от стб. кобыла (кобила) < праслав. *kabyľā < ие. корен *(s)kab- > лат. sabō < caballus (кон, кранта) или от гр. ο καβάλλης (работен кон);

Козарев, Козаров, Козареков, Козарски, Козлев – още от стб. коза (коза) < праслав. *kazā (коза);

Конаров, Конарев, Конарски, Коняров, Конярски – още от стб. конь < праслав. *kanjъ < ие. *kabōn. Обвързва се и с ФИ Кобиларов.

Котков, Котов, Котев – праслав. *katъ, което е заемка от къснолат. cattus (с неясен произход);

Кочаров, Кочарков, Кочмаров, Кочмарджиев, Кочев, Кочов – навлиза в българския език от тур. koç (коч, овен за разплод); от *диал.* кочар/кочмар (пастир на кочове);

Краваров, Краварев, Краварски, Кравов – още от стб. крава < праслав. *kargvā. Първичното значение на славянската дума е рогато животно.

Кузуджиев, Кузуджийски – навлиза в българския език от тур. kuzucu < kuzu (агне); от *диал.* кузуджия (пастир на шилета; шилегар);

Кьопекчиев, Кучкаров – навлиза в българския език от тур. körekçi (кучкар) < körek (куче); от *диал.* кьопекчия (човек, който отглежда кучета; кучкар);

Малакчиев, Малакев, Малаков, Малаковски, Малачев – навлиза в българския език от тур. malakçi < malak (биволче, малаче); от *диал.* малакчия (пастир на млади биволи);

⁸ Айгър м. *остар.* – Нескопен кон, жребец (Илчев, ред. 1998: 13).

Мандаджиев, Мандаджиев, Мандалиев, Мандалиев – навлиза в българския език от тур. *mandacı* < *manda* (бивола); от *диал.* мандаджия (пастир на биволи);

Мекереджиев – навлиза в българския език през турски от арабски: *mekkâreci* < *mekkâre* (товарен добитък; скрипец) < араб. *meqari* (кираджия); от *диал.* мекереджия (човек, който дава под наем товарни коне и/или магарета);

Мултаров – няма единно мнение за етимологията на изходната лексема. М. Фасмер рус. мул от срвиснем. *mul* от лат. *mulus*;

Овноров, Овнорски – още от стб. *овънъ* < праслав. *авъпъ;

Овчоров, Овчорски – още от стб. *овъца* < праслав. *авъсѧ;

Оселов, Ослеков – още от стб. *осълъ* < праслав. *осълъ е заета от гот. *Asilus* или от лат. *asinus*.

Свиноров, Свинорски, Свиняров, Свинярски – още от стб. *свинина* < праслав. *svinjārъ и *svinjāгъ, произв. от *svinjā;

Съртмаджиев, Съртмаджийски – навлиза в българския език от тур. *siğirtmacı* (говедар) < *siğir* (говедо); от *диал.* съртмаджия (говедар);

Телчоров, Телчорски – още от стб. *тельць* < праслав. *telę < предполага се, че ие. корен е *tel- (нося) и първоначално значение дете;

Чобанов (или под гръцко влияние също се среща и като *Цобанов*) – навлиза в българския език през турски от персийски *çoban* (пастир на едър добитък);

Чомарджиев, Чомарджийски – навлиза в българския език от тур. *çomar* (голямо овчарско куче) > *çomarcı*; от *диал.* чомарджия (човек, който води и/или отглежда големи овчарски кучета) и мн. др.

Шопаров, Шопарски – мотивирано от *диал.* Шопар (угоена мъжка свиня)

Въпреки че извън прекия обект на изследването остава произходът на изходната лексема, то ФИ в настоящия текст са съпътствани от етимологични бележки⁹, свързани с мотивиращата дума/основа. От ексцерпираниите примери се потвърждава мнението на М. Парзулова, която споделя: „Най-разпространени са имената от турски произход, което е съвсем обяснимо. Много по-малък е броят на имената от гръцки език и най-рядко се срещат фамилии, мотивирани от думи от румънски език“ (Парзулова 2015: 37). Една от основните причини е съжителството и обмяната на опит на нашия народ с други съседни народи. А в тази връзка прави впечатление, че голяма част от ФИ са възникнали от прякори и

⁹ За етимологични справки са използвани *Български етимологичен речник* (т. I – VIII) и *Этимологический словарь русского языка* (т. I – IV).

прозвища „по заети в народните ни говори чужди думи по време на османското владичество“ (Ковачев 1987: 157).

От фамилиите, включени в първата обособена група, се забелязва, че в българската именна система паралелно функционират както домашните ФИ, така и тези с чужд произход, въз основа на което се получават синонимни двойки или цели редове. Например имаме: (*дом.*) Свинàров, Свинàрски, Свиня̀ров, Свиня̀рски, но и (*тур.*) Дому̀зов, Домузч̀йев, Домусч̀йев, Домусч̀йски; (*дом.*) Говедàров, Говедàрев, Говедàрски, но и (*тур.*) Съртмадж̀йев, Съртмадж̀йски; (*дом.*) Овчàров, Овчàрски, но и (*тур. от перс.*) Чобàнов, Цопàнов; (*дом.*) Козàрев, Козàров, Козàреков, Козàрски, но и (*тур.*) Кèчедж̀йев, Кèчелиев и мн. др. Съществуването на двойки ФИ, мотивирани от лексеми с една и съща семантика, но идващи от различни езици (с изключителен превес на турския език), се дължи на многовековното взаимодействие на двата народа, на културния обмен помежду им и пр. А в същия контекст в *Български именник* Й. Заимов отбелязва, че част от ФИ са „плод на вековното съжителство с други народности, главно турците“ (Заимов 1988: 257). Това показва и приемствеността на езика ни като система, тъй като в българския език са възприети немалко думи от турски, които функционират и до наши дни. Наличието на анималистичен компонент с домашен произход не изтласква в периферията лексемата, идваща от другия език, а двете думи (възможно е и да бъдат повече) съществуват успоредно в лексикалната система. Констатацията се забелязва и при обособените в настоящото изследване групи ФИ, мотивирани от доместициран животински вид. Рефлексията от взаимодействието на българите с турския етнос неминуемо се отчита на различни нива (в т.ч. културно, езиково, битово, икономическо, политическо и пр.).

II. ФИ, мотивирани от домашни птици (включително тяхното отглеждане, продажба и пр.)

Бибидж̀йев, Бибидж̀йски – навлиза в българския език от тур. *biba* (малка гъска); от *диал.* бибидж̀йя (лице, което отглежда гъски, патници, пуйки);

Гусàрев, Гьсàров – още от стб. гжсь (гъска) < праслав. *gąsь < ие. *ghon-s-;

Касч̀йев, Касч̀йски – навлиза в българския език от тур. *kaz* (гъска, патка); от *диал.* касч̀йя (човек, който отглежда гъски);

*Кокошàров, Кокошàрски, Кокошкàров*¹⁰ – предполага се, че ФИ възникват на базата на звукоподражанието, като най-вероятно етимологично се обвързва с лат. *sacillāre* (кудкудакам); в българския език навлиза от румънски *sosoş* (петел) – вторична заемка.

Куркàров, Куркàрски – още от стб. *кочуръ* < праслав. **kuřь* (петел); вторично образувано от *остар. диал. кур* (петел) > от *диал. куркàр* (човек, който отглежда курки, т. е. пуйки);

Месерджийски, Месерджиев, Месерджийски, Мисирджиев, Мисирджийски, Мисирков – навлиза в българския език от тур. *misir tavuđu* (букв. египетска кокошка);

Патев, Паткарски – ФИ възникват на базата на оноματοпея; новата се среща и в други езици словен. – *patak*, сръб. *патак* и др.;

Шаткàров, Шаткàрски – от *диал. шаткàр* (човек, който отглежда шатки, т. е. патици) и др. Предполага се, че е стара заемка с общославянски корен *шт-* (от праслав. **ksent-* : **skent-*; възможно е да се свързва и със стб. *шатати сѧ* (разхождам се, движа се).

Ексцерпираните фамилии, отнесени към обособената по-горе група, са значително по-малко, отколкото ФИ, мотивирани от дейностите, свързани с бозайници (предимно с рогатия добитък). Използваните зоолексеми/основи са изключително характерни за нашия географски ареал, срв. коза, овца, говедо, теле, крава, бик и др. Затова животновъдството и земеделието могат да бъдат дефинирани като основен поминък на българското население в миналото. Именно чрез отглеждането на едър рогат добитък „българският селянин си осигурява работна сила и средства за производство и транспорт, а чрез отглеждане на дребни животни – облекло, естествен тор“ (Цанева 2000: 143).

В изследването си *Човек и свят. Лингвокултурологични проучвания* М. Витанова акцентира върху това че „зоонимите като част от лексикалната система на всеки език са отражение както на непосредствените наблюдения на човека върху живата природа, така и на фолклорно-митологичните представи за света на отделните народи“ (Витанова 2012: 123). Констатацията ѝ важи в пълна степен и за фамилиите на българите, инспирирани от доместицирани животински видове, тъй като от-

¹⁰ ФИ биха могли да са мотивирани от *кокошар/кокошкар*, като се асоциират или с 1) лице, което купува, продава, отглежда кокошки, или 2) човек, който краде кокошки.

глеждането на животните, утвърдило се в даден род, се превръща в родово име¹¹, а оттам – и във ФИ, въпреки че в някои случаи е трудно да се посочи дали първо възниква родовото име, или фамилното.

Използваните в изложението на изследването ФИ не изчерпват всички фамилии, в чиято основа прозира доместициран животински вид, но те са достатъчно показателни за богатото разнообразие от анималистични компоненти, въз основа на които възникват ФИ. Към проучваната група фамилии попадат още и тези, при които проличава отношение на *хипероним* : *хипоним* (напр. *риба* : *вид риба*), срв.:

Балъков, Балъкчиев – навлиза в българския език от тур. *balık* (риба) > *balıkçı* (рибар); от *диал.* балъкчия (рибар);

Рибаров, Рибарев, Рибарски, Риболдовски – *праслав.* **rybā*; думата няма сигурна етимология; от рибар (1. човек, който лови и/или продава риба; 2. лице, което обича да яде риба);

Калканджиев – навлиза в българския език от тур. *kalkancı* < *kalkan* (щит); от *диал.* калканджия (рибар, който лови калкани);

Паламудчиев – лексемата навлиза в българския език чрез тур. *palamut* (паламуд) < гр. η *παλαμίδα* (паламуд); от *диал.* паламудчия (1. човек, който лови паламуд; 2. търговец на паламуд) и др.

Синонимен ред образуват и ФИ, мотивирани от доместицирания анималистичен компонент *пчела*, срв.:

Балджиев, Балджийски – навлиза в българския език от тур. *bal* (пчелен мед) > *balcı*; от *диал.* балджия (пчелар, медар);

Кованджиев, Кованов – навлиза в българския език от тур. *kovan* (кошер) > *kovancı* (пчелар); от *диал.* кованджия (пчелар);

Медаров, Медарски, Медеров – още от стб. *медъ* < *ие.* **medhu* (мед); от *диал.* медар (пчелар);

Пчеларов, Пчеларски – още от стб. *въчела* < *праслав.* **bъčelā*;

Араджиев – навлиза в българския език от тур. *arı* (пчела) > *arıcı* (пчелар). ФИ *Араджиев* би могло да произлиза и от турската дума *aracı* (посредник). Това поражда несигурност на изходната лексема/основа, което се дължи на фонетично равнище.

¹¹ Анна Чолева-Димитрова изследва обстойно народопсихологията на българите, отразена в родовите им имена (конкретно на хората от Радомирско), като отбелязва: „Почти няма представител на животинския свят, който да не е послужил като мотивираща основа на прякора, образуващ родовото име. От най-стари времена хората са били оприличавани с животните“ (Чолева-Димитрова 2017: 19). А в заключение авторката акцентира, че: „Българинът, освен че обича животните, много често се сравнява с тях. В родовите имена откриваме прякори, свързани с бръмбари, бухали, гущери, паяци, гъски, зайци, коне, кози, кокошки, лисици, магарета [...]“ (Чолева-Димитрова 2017: 29).

Всички ФИ, послужили за целите на изследването, говорят еднозначно за бита и ежедневието на българския народ. Отглеждането на животни се е превърнало в неразривна част от съществуването му – българинът обича да се труди, като на *почит* са скотовъдството и растениевъдството. Изграждането на мирогледа на етноса е тясно обвързано с наблюдаването и познаването на заобикалящия го свят, като това е продиктувано от богатите знания за растенията и животните, които притежава българинът. И докато във фамилиите се съхранява народопсихологията и за тях е характерна статичност, то ЛИ често са подвластни на иновация¹².

Изводи

Фамилните имена са една много продуктивна част от именната система на българите, разкриваща тяхната народопсихология, а и са показателни от лингвокултурологична гледна точка. Тяхното запазване и предаването им от поколение на поколение внася „приемственост и стабилна връзка между членовете на отделни родове през години и векове, въпреки и разпръснати в различни населени места и страни“ (Ковачев 1987: 156).

За целите на изследването бяха ексцерпирани и разгледани над 270 ФИ, включително и словоформите им, като въз основа на примерите могат да се направят следните обобщения за фамилиите на българското население, мотивирани от доместициран животински вид:

- ✓ Фамилните имена са тази част от именната система на един народ, която най-трудно се подлага на промени, дължащи се на модерното, популярното и актуалното в живота ни. Те са връзката ни с нашите предци и ФИ *говорят* за техните занимания/професии, физически и психически характеристики и др., като обект на изследване бяха ФИ, инспирирани от анималистичен компонент, а изключителен превес бе отчетен при фамилиите на българските граждани, мотивирани от бозайници (основно едър и дребен рогат добитък).
- ✓ Въз основа на двете обособени групи фамилии се установи, че в българската фамилноименна система функционират едновременно както ФИ с домашен произход (Свина̀ров и под., Гъса̀ров и под., Коза̀ров и под.), така и такива, в които прозира лексема с чужда етимология (напр. *тур. domuz* – Домусчйев и под.; *тур. kaz* – Касчйев и под.; *тур. keçi* – Кечеджиев и др.).

¹² Срв. *Нов речник на личните имена у българите* (П. Радева, 2019), *Съвременната българска антропонимна система (Мода на личните имена), Първа част* (А. Чолева-Димитрова, Б. Янев, 2015) и др.

На това се дължи и образуването на синонимни двойки/редове при ФИ на българите.

- ✓ Мотивиращите лексеми/основи разкриват обвързаността на българското население с животновъдство, което рефлектира и върху фамилноименната система. И както беше подчертано в изложението на текста, във ФИ стои не конкретното животно, а дейността, която е упражнявал българинът (напр. отглеждане на говеда, овце, крави, гъски, кози, телета и мн. др.).

ЛИТЕРАТУРА

- Бакърджиева 2004:** Бакърджиева, К. *Българските фамилни имена – извор на минало и родолюбие (Познания върху народопсихологията, която откриваме в нашите фамилни имена)*. [Bakardzhieva, K. *Balgarskite familni imena – izvor na minalo i rodolyubie. (Poznaniya varhu narodopsihologiyata, koyato odkrivame v nashite familni imena)*.] Варна: Славена, 2004.
- Вакарелски 2007:** Вакарелски, Х. *Етнография на България*. [Vakarelski, H. *Etnografiya na Bulgaria*.] София: Артграф ООД, 2007.
- Витанова 2012:** Витанова, М. *Човек и свят. Лингвокултурологични проучвания*. [Vitanova, M. *Chovek i svyat. Lingvokulturologichni prouchvaniya*.] София: „Бул-Корени“, 2012.
- Димитрова-Тодорова 2011:** Димитрова-Тодорова, Л. *Собствените имена в България. Изследвания, анализ, проблеми*. [Dimitrova-Todorova, L. *Sobstvenite imena v Bulgaria. Izsledvaniya, analiz, problemi*.] София: ИК ЕМАС, 2011.
- Займов 1994:** Займов, Й. *Български именник*. [Zaimov, Y. *Balgarski imennik*.] София: БАН, 1994.
- Илчев, ред. 1998:** Илчев, Ст., Иванова, А., Димова, А., Павлова, М. *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век*. [Ilchev, S., Ivanova, A., Dimova, A., Pavlova, M. *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumy v literaturata ni ot XIX i XX vek*.] София: ЕМАС, 1998.
- Илчев 2012:** Илчев, Ст. *Речник на личните и фамилните имена у българите*. [Ilchev, St. *Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite*.] София: Изток – Запад, 2012.
- Ковачев 1987:** Ковачев, Н. *Българска ономастика*. [Kovachev, N. *Balgarska onomastika*.] София: Наука и изкуство, 1987.
- Парашкевов 2017:** Парашкевов, Б. *Свое и чуждо в българските фамилни имена*. [Parashkevov, B. *Svoe i chuzhdo v balgarskite familni imena*.] // *Български език*, 2017, кн. 4, 34 – 45.

- Парзулова 2015:** Парзулова, М. *Етюди за именната система на българите*. [Parzulova, M. Etyudi za imennata sistema na balgarite.] Бургас – Търнава: УИ „Проф. д-р Асен Златаров“ и УИ „Св. Кирил и Методий“, 2015.
- Пенева 2012:** Пенева, Н. *Необичайни български фамилни имена. Принос към националната езикова памет. Систематизация, произход, корени, съдържание, значение*. [Peneva, N. Neobichayni balgarski familni imena. Sistematzatsiya, proizhod, koreni, sadarzhanie, znachenie.] София: Тангра ТанНакРа, 2012.
- Радева 2019:** Радева, П. *Нов речник на личните имена у българите*. [Radeva, P. Nov rechnik na lichnite imena u balgarite.] София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2019.
- Расиев 2008:** Расиев, Т. *Български фамилни имена от турски, арабски и персийски произход*. [Rasiev, T. Balgarski familni imena ot turski, arabski i persiyski proizhod.] Варна: Зограф, 2008.
- Фасмер 1986 – 1987:** Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. [Fasmer, M. Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka.] Москва: Прогресс, 1986 – 1987.
- Цанева 2000:** Цанева, Е. *Българска етнография*. [Tsaneva, E. Balgarska etnografiya.] София: Кооперация „ИФ-94“, 2000.
- Чолева-Димитрова, Янев 2015:** Чолева-Димитрова, А., Янев, Б. *Съвременната българска антропонимна система (Мода на личните имена). Първа част*. [Choleva-Dimitrova, A., Yanev, B. Savremennata balgarska antroponimna sistema (Moda na lichnite imena). Parva chast.] София: Хоризонти-Пловдив, 2015.
- Чолева-Димитрова 2017:** Чолева-Димитрова, А. *Народопсихологията, отразена в родовите имена на българите*. [Choleva-Dimitrova, A. Narodopsihologiyata, otrazena v rodovite imena na balgarite.] // *Български език*, 2017, кн. 4, 9 – 33.

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

- БЕР 1971 –* : *Български етимологичен речник. т. 1 – 8*. [Balgarski etimologichen rechnik, t. 1 – 8.] София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1971 – <<https://ibl.bas.bg/ber/>> (06.12.2023).
- Закон за гражданската регистрация* [Zakon za grazhdanskata registratsia.] <<https://lex.bg/laws/ldoc/2134673409>> (10.12.2023).
- Закон за имената на българските граждани* [Zakon za imenata na balgarskite grazhdani.] <<https://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2132289537/issue/1082>> (10.12.2023).